

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Matschoss, Kaisa; Berg, Annukka; Arnould, Eric; Frisk, Matleena; Korsunova, Angelina; Rinkinen, Jenny; Råberg, Mirka; Uusitalo, Outi

Title: Kuluttajat kiertotaloudessa : Kiertotalouden kuluttajapalvelut -työpajan havainnot

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat 2023

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Matschoss, K., Berg, A., Arnould, E., Frisk, M., Korsunova, A., Rinkinen, J., Råberg, M., & Uusitalo, O. (2023). Kuluttajat kiertotaloudessa : Kiertotalouden kuluttajapalvelut -työpajan havainnot. In A. Berg, E. Heiskanen, K. Matschoss, & M. Posti (Eds.), Kuluttajat kiertotaloudessa : kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa (pp. 17-29). Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön julkaisuja, 2023:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-231-0>

3 Kuluttajat kiertotaloudessa – Kiertotalouden kuluttajapalvelut -työpajan havainnot

Kirjoittajat: Kaisa Matschoss (Helsingin yliopisto), Annukka Berg (ympäristöministeriö), Eric Arnould (Aalto yliopisto), Matleena Frisk (Helsingin yliopisto), Angelina Korsunova (Helsingin yliopisto), Jenny Rinkinen (Helsingin yliopisto), Mirka Råberg (Helsingin yliopisto), Outi Uusitalo (Jyväskylän yliopisto)

3.1 Johdanto

Kiertotalous ymmärretään tulevaisuuden talousmalliksi, joka tuottaa taloudellista hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa toisin kuin aiempi lineaarinen talousmalli, joka perustuu luonnonvarojen ylikäytölle. Kiertotaloudessa materiaaleja hyödynnetään tehokkaasti ja kestävästi, ja ne pysyvät kierrossa pitkään ja turvallisesti. Tuotteita palvelullistetaan eli niitä jaetaan, vuokrataan, korjataan ja kierrätetään.

Valtioneuvoston strategisessa kiertotalousohjelmasta (YM 2021/17) listataan tavoitteita kansalliselle kiertotalousohjelmalle. Kulutukseen ja kuluttajiin suoraan liittyviä tavoitteita ovat mm. a) autamme kansalaisia löytämään kiertotalouspalveluja ja parannamme niiden houkuttelevuutta. b) Kehitämme laajalla verkostoyhteistyöllä (järjestöt, yritykset, valtio, kunnat) uusia innostavia tapoja koota tietoa kiertotalouden palveluista, kuten jakamisalustoista sekä korjaus- ja jälleenmyyntipalveluista, ja kansalaisten omista kiertotaloustarinoista. c) Tähtäämme lukuisten kansalaisten tavoittamiseen ja jatkuvan toimintamallin synnyttämiseen.

Tässä luvussa tarkastelemme Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksen, Kulutustutkimuksen seuran ja ympäristöministeriön yhdessä järjestämän työpajan ”Kiertotalouden kuluttajapalvelut” havainnot. Työpaja järjestettiin Helsingissä Kulutustutkimuksen seuran kevätseminaarin yhteydessä 5.5.2022. Siihen kutsuttiin akateemisia tutkijoita, joiden pääasiallinen tutkimusala on kulutustutkimus. Työpajaan osallistui yhteensä yhdeksän tutkijaa neljästä eri suomalaisesta yliopistosta ja kaksi tutkijataustaista kiertotalouden asiantuntijaa ympäristöministeriöstä. Osallistujien asiantuntemus liittyi monipuolisesti kuluttajakysymyksiin, markkinointiin, kestävyteen ja kiertotalouskysymyksiin useista näkökulmista.

Työpajan kesto oli noin tunti ja se järjestettiin ns. world cafe -osallistamismenetelmää hyödyntäen. World cafessa asiantuntijat ideoivat pienryhmissä ennalta-annettuihin teemoihin

liittyen siten, että osallistujat kiertävät teemasta toiseen, jolloin jokaisella on mahdollisuus ottaa osaa kaikkiin teemoihin.

Työpajan tarkoituksena oli selvittää tutkijoiden näkemyksiä kiertotalouden kuluttajapalveluista, joilla voisi olla merkittävä, järjestelmää uudistava rooli. Kiertotalouspalveluita tarkasteltiin valtioneuvoston strategisessa kiertotalousohjelmassa tunnistettujen kolmen palveluiden kehittämisen teeman kautta: 1) tuotteet palveluina ja yhteiskäyttö, 2) korjaus, huolto ja päivitys sekä 3) käytetyn tuotteen ja osan myynti (Ympäristöministeriö 2022). Ennen pienryhmätyöskentelyä aihepiiriin johdateltiin lyhyesti kertaamalla, minkälaisia kiertotalouspalveluita jo on ja mitä ongelmia tai haasteita voidaan tunnistaa.

Pienryhmät tarkastelivat ensin kussakin teemassa kysymystä, mitä kuluttajapalveluita tulee mieleen, jotka voisivat kehittää kiertotaloutta isossa mittakaavassa. Toisella kierroksella pyrittiin vastaamaan kysymyksiin, miten palveluiden kehittymistä voisi edistää ja ketkä ovat keskeiset toimijat kehittämisessä. Kolmannella kierroksella pyrittiin tunnistamaan haasteita kiertotalouden kuluttajapalveluiden kehittämisessä jokaiseen teemaan liittyen ja miten niitä voisi ehkäistä.

Tämä luku on tuotettu yhdessä niiden työpajaan osallistuneiden kanssa, jotka halusivat osallistua luvun kirjoittamiseen. Kaikille kirjoittajille on annettu mahdollisuus täydentää työpajassa esiintuotuja ajatuksia tässä raportissa, joten joitakin työpajan ajatuksia on osin voitu jatkojalostaa tähän raporttiin.

3.2 Mahdollisia kuluttajapalveluita

3.2.1 Tuotteet palveluina, yhteiskäyttö

Pienryhmässä keskusteltiin ensin siitä, mitä ”kriteerejä” yhteiskäytölle tulisi olla. Tärkeää yhteiskäyttöön perustuvilla palveluilla on se, että yhteiskäytön tulisi olla merkityksellistä, hauskaa ja kätevää kuluttajille. Ollakseen aidosti kestäviä yhteiskäyttöpalveluiden ympäristöllisiä vaikutuksia tulisi dokumentoida sekä kartoittaa. Yhteiskäytön malleja suunniteltaessa tulisi ajatella sitä, mitkä asiat ovat ihmisille helppoja jakaa, mitkä vähemmän helppoja ja mitkä vaikeita.

Merkityksellisyyttä yhteiskäyttöön voisi tuoda esimerkiksi taloyhtiöissä tai asuntoyhtiöissä tai yhteisöissä (esim. harrastamiseen tai vapaa-aikaan liittyvät yhdistykset) tapahtuva tavaroiden yhteiskäyttö, joka voisi myös ruokkia yhteisöllisyyden tunnetta. Keskusteluissa puhuttiin mm. siitä, että aiemmin taloyhtiöissä oli yhteiset saunat ja pyykkituvat, kun nykyisin pieniinkin asuntoihin rakennetaan usein omat saunat ja asukkaat hankkivat omat pesukoneet. Taloyhtiöissä saatetaan jakaa esimerkiksi ruohonleikkuri, mutta tätä ajattelua voisi

laajentaa esimerkiksi työkaluihin ja muihin puutarhavälineisiin, tai vaikka ompelukoneisiin ja muihin harvemmin tarvittaviin tavaroihin. Jatkotutkimusta tarvittaisiin sen selvittämiseksi, minkä tavaroiden jakaminen olisi erityisen hyödyllistä, tarpeellista tai toimivaa taloyhtiöissä.

Taloyhtiöt sekä erilaiset yhdistykset tunnistettiin yhdeksi mahdolliseksi tahoksi, joka voisi fasilitoida yhteiskäyttöä. Keskustelussa nousivat esille myös vertaisvuokrausalueet ja niiden haasteet. Esimerkiksi retkeilyvarusteiden vertaisvuokrauksessa ongelmana on se, ettei kaikkia tarvittavia varusteita saa välttämättä "yhdestä osoitteesta". Kuluttajalle voisi olla kätevää vuokrata asiat setteinä, jossa on kaikki tarvittava. Laatikko 1 listaa tuotteet palveluina ja yhteiskäyttö -teemaan liittyviä tunnistettuja palveluita ja niiden ongelmia.

1 TUOTTEET PALVELUINA JA YHTEISKÄYTTÖ

Tunnistettuja palveluita:

- Kirjastot (kirjat, tavarat)
- Yhteiskäyttöautot
- Vaatelainaamot (perinteiset ja uudenlaiset)
- Yhteiskäyttötilat (taloyhtiöissä perinteisesti, uudempana toimistot, jne.)
- Kaupunkipyörät ja sähköpotkulaudat
- Vertaisvuokrauksen alustat kuten esim. Retkirent, Bloxcar

... ja niiden ongelmia:

1. palveluiden käytettävyyteen liittyviä haasteita
 - toimintalogiikan ymmärtäminen
 - tuotteiden saatavuus ja kuljettaminen yms. (esim. erot maaseudun ja kaupunkien, sekä suurien ja pienten kaupunkien välillä)
2. luotettavuuteen liittyvät haasteet;
 - palvelun toimivuuteen,
 - tasaiseen laatuun (esim. toimivuus, hygienia)
 - teknologiaan (varaukset, maksut),
 - sekä luotto muihin käyttäjiin
3. vastuukysymykset
 - tuotteesta huolehtiminen
 - Käytöstä ja kulumisesta johtuva rikkoutuminen käytettäessä, kenen vastuulla korvata?

3.2.2 Korjaus, huolto, päivitys

Pienryhmässä pohdittiin korjaukseen, huoltoon ja päivitykseen liittyen, että muitakin tuotteita kuin autoja pitäisi voida huoltaa ns. ”merkkihuollossa” tai valmistajan tai myyjän ”omassa” korjaamossa. Esimerkiksi nostettiin kengät, joiden valmistajalla on oma korjauspalvelu: kengät saa lähettää paketissa valmistajalle, joka korjaa ja huoltaa ne. Tärkeää tällaiselle palvelulle on se, että palvelun käyttöönoton pitäisi olla kätevää. Kätevää olisi esimerkiksi, jos korjattavat tavarat voisi viedä pakettiautomaattiin asiakaspalautustunnuksella. Olisi myös tärkeää kehittää isompien tavaroiden, kuten keskikokoisten kodinkoneiden (esim. leivänpaahdin, mikroaaltouuni) korjauspalveluiden helppoutta ja sujuvuutta. Näitä on vaikea kuljettaa ilman autoa, joten kuluttaja tarvitsee arvion tavarankorjaamisen kustannuksista ja korjauskelpoisuudesta ennen kuljetuksen järjestämistä korjaamoon. Verkkoalustat, joissa eri korjausyritykset antavat arvionsa työstä (samalla tavalla kuin esimerkiksi menddie.com), voisivat helpottaa korjauspalvelun hakua. Laatikko 2 listaa korjaukseen, huoltoon ja päivitykseen liittyviä tunnistettuja palveluita ja niiden ongelmia.

Kuten myös tämän raportin luvussa 8 tuodaan esiin, korjauspalveluita tarjoavien yritysten, esimerkiksi suutareiden, määrä on vähenemässä. Ryhmä pohti, että kivijalkakaupat ovat muutenkin vaikeuksissa verkkokauppojen vallatessa alaa, ja olisikin hyvä, jos korjauspalvelut katoamisen sijasta olisivat mukana muutoksessa. Tällöin korjauspalvelut olisivat myös paremmin saatavilla asuinpaikasta riippumatta.

2. KORJAUS, HUOLTO JA PÄIVITYS

Tunnistettuja palveluita:

- Suutarit, ompelimot, kellosepät
- Pienkonekorjaus
- ICT palvelut, älypuhelimet
- Autohuolto/-korjaamot
- Pyörähuolto/-korjaamot
- Korjauskahvilat (Suomessa ei vielä kovin laajalle levinnyt idea)
- Eri alustat, esim. <https://korjaa.se/>, <https://menddie.com>
- Blogeissa ja YouTubessa jne. on paljon korjaus-, huolto- ja päivitysohjeita, mutta palveluiden kehittyminen niiden pohjalta ei ehkä ole pitkällä?

.... ja niiden ongelmia:

- Korjauksen hinta voi olla korkea verrattuna uuteen tuotteeseen
- Korjauspalveluihin voi olla vaikea päästä (esim. vaikea löytää sopivaa palveluntarjoajaa, paikat kaukana päivittäisistä reiteistä...)
- Palvelun suunnittelu voi olla epämukavaa (esim. joutuu maksamaan ennen kuin korjaus voidaan tehdä, joutuu odottamaan pitkiä aikoja, epäselvät tulokset, ei hyvityskäytäntöä, ei takuuta...)
- Nykyinen talousmalli, poliittiset kannustimet ja kulttuuri ylipäättään eivät välttämättä tue korjaamista (esim. vaikeasti korjattavat tuotteet, tuotteet, joita ei voi korjata, halu uusiin tuotteisiin...)
- Erot maaseudun ja kaupunkien, sekä suurien ja pienten kaupunkien välillä

3.2.3 Käytetyn tuotteen tai osan myynti

Pienryhmässä keskusteltiin ensin siitä, että käytettyjen tuotteiden tai osien saatavuus voi olla pullonkaula palveluiden kehittymiselle, joten niiden saatavuus tulisi ajatella uudelleen. Käytettyjä tuotteita voisi tuoda tavallisten kauppojen yhteyteen. Käytettyjen tavaroiden myynnistä lähikaupoissa tulisi tulla uusi normaali. Kehitys on nähtävillä jo joissain design-tuotteiden myymälöissä, kuten esim. Artek, Iittala/Arabia, Polarn O. Pyret ja IKEA myymälöissä, joissa jo myydään liikkeen omia käytettyjä tuotteita. Tämä viestii kuluttajalle myös tuotteiden laadusta – näissä tuotteissa jälleenmyyntiarvo pysyy korkeana.

Ruotsissa on jo kokemuksia kokonaan kierrätystuotteisiin perustuvasta ostoskeskuksesta (ReTuna, <https://www.retuna.se/hem/>), joka avattiin vuonna 2015. Kierrätysostoskeskus merkitsee merkittävää saatavuuden paranemista, koska kuluttajan on mahdollista hankkia periaatteessa kaikki tarvittava käytettynä yhdestä osoitteesta. Helsingissäkin vastaavaa käytettyihin tuotteisiin perustuvaa ostoskeskusta suunnittelee Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy ([Kiertotaloutta ostarille](#)). Aina ei ole tarvetta kokonaiselle ostoskeskukselle, mutta saatavuuden parantamiseksi ostoskeskuksiin voisi kaavoittaa tiloja kirpputoreille ja käytetyn tavaran kaupoille. Käytettyyn tuotteeseen tai osaan liittyviä liiketoimintamalleja tulisi kehittää, siten että kaupunkien kivijalkakaupoissa olisi vaatekirpputorien ja divareiden ohella muitakin käytetyn tavaran liikkeitä. Tästä on jo esimerkkejäkin, sillä uusia tiettyjen tuoteryhmien jälleenmyyntiin erikoistuneita yrityksiä on jo syntynyt. Käytettyjä matkapuhelimia korjataan ja kunnostetaan jälleenmyyntiä varten ([swappie.com](#)). Tuskin on kuitenkaan esimerkkejä yrityksistä, jotka korjaisivat ja myisivät jälleen käytettyjä kodinkoneita.

Pienryhmissä keskusteltiin siitä, että on tarve oppia enemmän hyvistä ja toimivista esimerkeistä Suomesta ja maailmalta. Toimivia liiketoimintamalleja tulisi analysoida ja tarkastella siten, että niiden toiminnasta voisi oppia hyviä ja jo testattuja käytäntöjä. Esimerkiksi nostettiin [SPR:n Kontti](#), mikä on ollut SPR:lle hyvin tuottoisa ja kuluttajalle helppo ja houkutteleva palvelu. Kansainvälinen esimerkki rakennusalalta [Habitat for Humanity Portland Oregon ReStore](#) toimii puolestaan esimerkkinä rautakaupasta, jossa on myynnissä lahjoitettuja ja käytettyjä tuotteita kodin parannuksiin. Keskustelussa nousi esille myös [Rakennusapteekki](#) ja kuinka sen ideaa olisi mahdollista skaalata myös käytettyihin tuotteisiin. Rakennusapteekin liiketoimintamalli perustuu siihen, että yhdestä paikasta löytyy laajasti vanhan talon korjaukseen tarvittavia varaosia. Laatikko 3 listaa käytetyn tuotteen tai osan myyntiin liittyviä tunnistettuja palveluita ja niiden ongelmia.

3. KÄYTETYN TUOTTEEN TAI OSAN MYYNTI

Tunnistettuja palveluita:

- Kierrätyskeskus
- Kirpputorit, UFF, SPR Kontti jne.
- Erilaiset alustat (tori.fi, Facebookin eri uudelleenkäyttö/kierrätys ryhmät, jne.)
- Uudet liiketoimintamallit ja palvelukonseptit (kuten kiertotalousyritykset, esimerkiksi Swappie)

... ja niiden ongelmia:

- Käytettyjen tuotteiden myynnissä ei varmuutta toimivuudesta
- Takuu ei välttämättä ole voimassa
- Kenen vastuulla on, jos käytetty tuote tai osa aiheuttaa suuremman vahingon?
- Yhteensopivuus epävarmaa
- Käyttöohjeiden saatavuus vanhoille, käytetyille tuotteille?
- Saatavuus (Tuote tai osa voi olla kaukana, kuinka sen saa itselleen kohtuullisella hinnalla? Onko aikaa odottaa? Erot saatavuudessa eri vuodenaikoina.)
- Erot maaseudun ja kaupunkien, sekä suurien ja pienten kaupunkien välillä

3.3 Palveluiden kehittämisen edistäminen ja keskeiset toimijat

3.3.1 Tuotteet palveluina, yhteiskäyttö

Keskeiseksi kehityskohteeksi tuotteiden yhteiskäytössä todettiin logistiikka. Yhteiskäyttöön liittyvä logistiikka pitäisi miettiä uudelleen ja sitä tulisi kehittää huomattavasti, niin että se olisi tehokasta ja isossa kuvassa kannattavaa. Tulisi esimerkiksi miettiä eri toimijoita täyttämään eri roolit yhteiskäytön ketjussa. On tuotteen "omistaja", sitten tuotteen "jakelija", joka ikään kuin välikätenä koordinoi tuotteen eteenpäin, ja sitten olisi vielä "lähetti", joka vastaisi tuotteen kuljetuksesta.

Pienryhmässä keskusteltiin uudennaisista liiketoimintamalleista, joita esimerkiksi Business Finland voisi rahoittaa ja tukea. Ryhmä ideoi esimerkiksi alueellisia 'hubeja', joista tavaroita voisi vuokrata kertamaksulla tai vaikka jäsenyydellä. Jäsenyyksiä voisi olla vaikkapa retkeilytarvikkeiden hubiin tai puutarhanhoidon hubiin jne. Ylipäänsä mallia logistiikkaan voisi hakea päivittäistavarakaupan logistiikasta, joka on hiottu hyvin tehokkaaksi ja pohdittiin, että jos halua on, myös yhteiskäyttö voitaisiin saada toimimaan yhtä tehokkaasti.

Myös kirjastoista puhuttiin paljon. Ne nähtiin jo olemassa olevana voimavarana ja infrastruktuurina yhteiskäytön edistämiseen. Esiin nousi ajatus, että kirjastot pitäisi huomioida paremmin valtion tai kaupungin strategioissa kulttuurin edistämisen lisäksi myös juuri kiertotaloutta edistävinä laitoksina, ja tällöin myös niille voitaisiin ehkä kohdentaa lisää rahoitusta ja resursseja. Nähtiin, että kirjastoissa voisi olla vielä enemmän lainattavia tavaroita sekä myöskin neuvontaa esimerkiksi korjaamiseen tai lainattavien tavaroiden ja välineiden käyttöön liittyen. Tavaroiden lainaaminen kirjastosta on myös ilmaista, mikä on kuluttajille hyvä kannustin käyttää näitä palveluja. Siispä toivottiin, että julkinen sektori voisi rahoittaa tällaista yhteiskäytön edistämistä ja panostaa siihen enemmän.

Yhteiskäyttötiloihin liittyen julkinen valta voisi rohkaista taloyhtiöiden yhteisten sauna- ja pyykkitupien käytäntöön palaamista erilaisin kannustimin, kuten esimerkiksi kaavoituksella, tai velvoittaa näiden tilojen tarjoamista uudisrakennuksissa.

3.3.2 Korjaus, huolto, päivitys

Korjauspalveluiden kehittämistä edistäisi se, jos kuluttajat näkisivät korjaamisen ns. up-cyclingina, joka tekee tuotteesta hienomman kuin se oli, koska korjaamisen jälkeen se on uniikki. Tällöin korjaamisen korkea hintakaan ei ehkä tuntuisi niin ongelmalliselta. Pienryhmässä pohdittiin, että joillakin ns. design-tuottajilla tuntuu olevan intressi pitää

käytettyjen tuotteidensa myynti itsellään, jolloin voisi olla luontevaa yhdistää tähän myös korjaus-, huolto- ja päivityspalvelut.

Huomiota tulisi kiinnittää siihen, kuinka korjaamista tuettaisiin kehittymään uudelleen menestyväksi liiketoiminnaksi. Se edellyttäisi korjaamiseen liittyvän ammatti- ja uudelleen koulutuksen kehittämistä. Myöskin työllisyyspalveluilla voisi olla rooli korjaustoiminnan kehittämisessä. Esimerkiksi nostettiin ajatus siitä, että kierrätyskeskuksissa voisi kouluttaa työllistettyjä huoltamaan kodinkoneiden lisäksi myös esimerkiksi vaatteita. Tällä tavoin yritykset voisivat toteuttaa sosiaalista ja yhteiskunnallista vastuutaan.

Pienryhmäkeskustelussa nostettiin esille arvonlisäveron rooli korjaus- ja huoltopalveluissa, koska se tekee korjaamisesta kallista. Korjauspalvelujen alhaisempi arvonlisävero olisi helppo ohjauskeino tukea korjauspalveluiden kehittymistä, koska se alentaisi palveluiden käyttäjien kustannuksia. Se lähettäisi myös oikeansuuntaista viestiä eri toimijoille, minkä liiketoiminta-alueen toivotaan kehittyvän jatkossa.

Keskustelussa pohdittiin sitä, ketkä olisivat toimijoita, jotka pitäisi aktivoida, ja päädyttiin siihen, että koko ketju tulisi aktivoida, että palvelut pääsisivät kehittymään: vähittäskaupat, tuottajat, välikäsi (tukku). Korjaus-, huolto- ja päivityspalveluiden kehittymistä edistäisi se, että niiden käyttämisen pitäisi olla muodikasta. Palvelut tulisi brändätä ja muodin luojien ja influencerssereiden pitäisi tarttua näihin. Koneen Säätiön ”Circular Citizens”-hanke havainnollistaa, kuinka monet vaikuttajat Suomessa jo kokeilevat olemassa olevia kiertotalouspalveluita ja kertovat kokemuksistaan korjauksesta, jätteen minimoinnista tai käytettyjen tavaroiden kierrättämisestä. Projektin tuottama tieto on arvokasta, koska se on luotu hausalla ja helposti lähestyttävällä kielellä, ja sillä on potentiaalia tehdä kiertotaloudesta houkuttelevampaa laajemmalle yleisölle. Kiertävyyteen siirtymisen nopeuttamiseksi yhtenä tavoitteena voisi olla tällaisen vaikuttajien epävirallisen sisällön systemaattinen integrointi muodolliseen kouluopetukseen esimerkiksi kutsumalla heitä käymään kouluissa ja järjestämään työpajoja. Myös palveluiden markkinointiin tulisi satsata ja siihen tulisi suhtautua kuin muuhunkin liiketoimintaan, jossa ammattilaiset huolehtivat toiminnasta. Muodikkuuden edistämisen ohella korjaamisen tulisi olla normi ja sosiaalisesti hyväksytty toimintamalli, joka koetaan tärkeäksi saavuttaa.

Tuotteiden osien standardoiminen edistäisi myös korjaus- ja huoltotoimintaa. Osia olisi paremmin saatavilla ja jälkikäyttöön on enemmän mahdollisuuksia. Vanhasta tuotteesta voisi joko ottaa käyttöön vielä toimivat osat tai kierrättää ne tuotteiden varaosiksi.

3.3.3 Käytetyn tuotteen tai osan myynti

Käytettyihin tuotteiden tai osien myyntiin liittyen pohdittiin keinoja edistää palvelujen syntymistä ja laajenemista. Käytetyn tuotteen tai osan myynnissä korostui myös logistiikka, ajoitus ja valinnan helppous kuluttajalle. Sen lisäksi, että tulisi pohtia toimiva ja helppo logistiikka käytetyn tuotteen tai osan ostamiseen, tulisi miettiä myös se, kuinka tuote tai osa voidaan helposti palauttaa kiertoon, eli siitä eroon pääseminen. Helpottavia työkaluja voisi olla esimerkiksi applikaatio, jossa voisi ilmoittaa tarpeestaan tai josta voisi useilla hakuehdoilla hakea tuotetta tai osaa, ja myös, jossa voi tarjota tarpeetonta tuotetta tai hakea sitä tarvitsevia.

Myös maan eri osien välillä on eroja tuotteiden saatavuudessa. Kasvukeskuksissa ostetaan esimerkiksi vaatteita vintagena, jota muualla päin maata myydään tavallisina tuotteina kirpputoreilla ja kierrätyskeskuksissa. Kohtaanto-ongelma vaatisi koordinoitua ja käytännön ratkaisuja. Koneen Säätiön "Circular Citizens" -projektin tulokset havainnollistavat, kuinka jotkut suomalaiset vaikuttajat ostavat käytettyjä vaatteita, kierrättävät niistä trendikkäitä tuotteita ja myyvät myöhemmin uudelleen verkossa. Näitä esimerkkejä on suhteellisen vähän, mutta uusia liikeideoita saattaa syntyä, jos vaatteiden kierrätyksen tukemiseen saadaan kohdennettua rahoitusta.

Tuotteiden elinkaarta tulisikin tarkastella uudesta näkökulmasta, johon liittyy niiden uudelleenkäyttö, huolto ja varastointi siihen saakka, kunnes joku tarvitsee tuotetta tai osaa. Jossain vaiheessa tuote on myös käytetty ns. loppuun, jolloin sen raaka-aineiden kierrätys tulee olla myös helppoa ja palvelullistettua toimintaa. Elinkaariajattelu edellyttää ennakkointia ja eteenpäin katsomista.

Palveluiden skaalaamiseksi kannattaisi jälleen hakea oppia ja esimerkkiä jo hyvin toimivista palveluista. Kuluttajat ovat perustaneet jo useita alustoja, missä he vaihtavat tai myyvät käytettyjä tuotteitaan. Myös eri ammattijärjestöt voisivat edistää alansa käytettyjen tuotteiden myyntiä.

Keskustelussa nousi esille vaatetusalan yritykset, joiden toimintaa on ohjannut vastuullisuusarviointien saama julkisuus. Esimerkiksi kansalaisjärjestö Eetti ry arvioi kotimaisten vaateyritysten vastuullisuutta kriteeristöllä, jossa korjauspalvelun tarjoaminen ja käytettyjen tuotteiden uudelleenmyyntipalvelu tuottavat yritykselle vastuullisuuspisteitä. Vaatevalmistajat ovatkin lisänneet tällaisten palveluiden tarjoamista. Käytettyjen tuotteiden myyntiä saattaisi edistää, jos vastuullisuusarviot vaikuttaisivat muihinkin aloihin siten, että yritykset ostaisivat takaisin käyttökuntoisia tuotteitaan ja myisivät tuotteitaan myös käytettyinä.

3.4 Tunnistetut haasteet ja niiden ehkäisy

3.4.1 Tuotteet palveluina, yhteiskäyttö

Haasteiksi yhteiskäytössä tunnistettiin esimerkiksi palveluiden korkea hinta sekä käytettävyyteen liittyvät hankaluudet, kuten esimerkiksi tuotteiden kuljetus. Jos tuotetta tarvitsee vain kerran vuodessa, tulee todennäköisesti muutamassa vuodessa halvemmaksi ostaa tuote, kuin vuokrata se joka kerta erikseen, mutta vuokrattaessa säästyy säilyttämisen ja huoltamisen vaivalta. Pohdittiin myös, voisiko tulevaisuudessa kuljettaa vuokratut tuotteet taloyhtiöiden Smartpost-pakettiautomaattiin, jonne ne voisi sitten myös palauttaa.

Toiseksi haasteeksi tunnistettiin ihmisten osin ristiriitaisetkin asenteet. Pienryhmässä ajateltiin, että kuluttajat eivät yleensä halua edes ostaa vaikkapa käytettyjä (ja pestyjä) lakanoita tai pyyhkeitä, joten yhteiskäytön kiinnostavuus tuntuu vielä epätodennäköisemmältä, mutta toisaalta lähes kaikki nukkuvat mieluusti hotellien ”yhteiskäyttö” lakanoissa. Intiimimpien tuotteiden yhteiskäytön edistäminen ei siten liene järkevä edistämistoimien ensisijaisena kohteena, vaikka toisaalta esimerkiksi Saksassa on ollut käytössä palvelu, jossa vauvojen kestovaipat kerätään käytettyinä, pestään ja samalla haettaessa tilalle toimitetaan uudet. Suomessakin on kestovaippalainamoita, jotka käytännössä toimivat vuokrausperiaatteella. Mahdollisuus kokeilla yhteiskäyttötuotteita väliaikaiseen ja lyhytaikaiseen tarpeeseen ilman pitkäaikaista sitoutumista voisi ehkäistä negatiivisia asenteita.

3.4.2 Korjaus, huolto, päivitys

Tuotteiden korjaukseen, huoltoon ja päivitykseen liittyy oleellisesti tuotteiden kestävyys. Haasteeksi ja riskiksi tunnistettiin se, että tuotteet eivät ole tarpeeksi kestäviä korjattavaksi. Tässä keskusteltiin siitä, onko tätä mahdollisuus muuttaa, jos jo uudet tuotteet ovat huonolaatuisia. EU:lla on lainsäädäntöä, strategioita ja aloitteita (esim. Kestäviä tuotteita koskeva aloite ja Ekologisella suunnittelulla kestäviä tuotteita, EU:n strategia tekstiilien kestävyyttä ja kiertotaloudellisuutta varten), joilla pyritään parantamaan tuotteiden kestävyyttä.

Keskustelussa huomioitiin, että korjaamista hankaloittaa se, että pitää aina tilata uusi osa, koska eri tuotteissa on aina erilaiset osat. Jos tuotteissa olisi standardiosat, pitkä tilausaika ja erillinen toimitus eivät hankaloittaisi korjaamista. Lisäksi tuotteet voisi aina joko korjata tai purkaa osiksi, jotka voisi rikkinäistä osaa lukuun ottamatta käyttää varaosiksi. Vain rikkinäiset osat tarvitsisi kierrättää materiaalina.

Keskustelussa nousi esille puute korjaustaidoissa. Kuluttajat eivät osaa itse korjata tai huoltaa tuotteita, vaikka haluaisivat huolehtia niistä. Pienryhmässä keskusteltiin siitä, milloin tai miksi ihmiset huolehtivat jostain. Olisi tärkeää tunnistaa, mitä kuluttajat

haluaisivat erityisesti säilyttää tai mistä huolehtia, ja mikä edistää tällaista suhdetta. Niukkuus on tehokas motivaattori säilyttämiseen, mutta on myös ihmisille arvokkaita asioita ja esineitä, joiden huolenpidossa ollaan valmiita näkemään vaivaa.

Tulee kuitenkin huomioida, että ihmiset ovat erilaisia: on ihmistyyppi, joka nauttii korjaamiseen liittyvästä puuhastelusta. Jotta muutkin motivoituisivat korjaamiseen, sen pitäisi olla kätevämpää, vähemmän aikaavievää ja hauskempaa kuin esim. uuden ostaminen. Tulisi siis olla erilaisia palveluita: palveluita niille, jotka eivät itse halua huoltaa tai korjata, ja mahdollistavia palveluita ja tuotteita niille, jotka haluavat itse korjata tai huoltaa tuotteitaan. Keskustelussa pohdittiin sitä, kuinka sellaisia ihmisiä, jotka pitävät korjaamisesta, voisi rohkaista myymään pienmuotoista huoltopalvelua muille.

Keskustelussa nostettiin esille myös huoli siitä, että usein korjaamista toteutetaan paljon matalan palkkatason maissa, koska siellä korostuvat resurssien niukkuus ja halvat korjaamisen hinnat. Tulisi siis olla tarkkana siitä, etteivät esim. huoltopalvelut siirry maihin, joissa työvoima on halpaa, tai etteivät korjaajat ja parsijat muodosta uutta heikon työmarkkina-aseman ryhmää.

3.4.3 Käytetyn tuotteen tai osan myynti

Hyvin perustava ja yksinkertainen selitys joidenkin tuotteiden tai osien myynnin hankaluuksille on niiden hinta. Monen kuluttajan mielestä käytetyn tuotteen hinta ei saisi olla uutta tuotetta korkeampi, vaikka vastaavan uuden tuotteen laatu jossain tapauksissa on käytettyä tuotetta alempi. Asiantuntijoiden näkemyksissä erityisesti kankaiden kohdalla laatu on laskenut aiempien vuosikymmenten kankaisiin verrattuna. Käytetyn tuotteen arvon määrittäminen näin ollen voi olla vaikeaa. Käytetyn tavaran hankkimista saattaisi helpottaa, jos sen hankkimiseen liittyvää riskiä voisi paremmin hallita. EU:ssa harkitaan tuotetakuun laajentamista koskemaan myös käytettyjä ja korjattuja tuotteita, mikä voi tukea käytettyjen tavaroiden ostamista, mutta mahdollisesti hankaloittaa niiden myymistä.

Käytetyn tuotteen tai osan myyntiä hankaloittaa myös, jos sen jatkokierrätys tai uudelleenkäyttö on vaikeaa. Tavaran organisointi kierrätykseen tulisi olla helppoa. Käytetyn tuotteen ostaminen ei saisi viedä enemmän aikaa kuin uuden tuotteen ostaminen, mikä ei nykyisin useinkaan toteudu. Tehokkuuden lisääminen ja ajankäytön tehostaminen ostotapahtumassa parantaisi käytettyjen tuotteiden myyntiä.

3.5 Yhteenveto ja politiikkasuosituksia

Kiertotalouden kuluttajapalveluiden edistämiseksi pitäisi kehittää, suosia ja tukea korjaamispalveluiden ympärille rakentuvia uusia liiketoimintamalleja, jotka muistuttaisivat prosessiltaan esimerkiksi nykyistä asiakaspalautusjärjestelmää. Kannattaisi ehkä kannustaa valmistajia verkostoitumaan korjauspalveluntarjoajien kanssa, jotta kuluttaja voisi vakuuttua tasalaatuisesta ja osaavasta palvelusta. Valmistajien lisäksi koko toimintaketju, kuten tukku ja vähittäiskauppa, tulisi aktivoida toimijoiksi korjauspalveluita kehitettäessä. Olisi tärkeää, että korjausosalalle on koulutusta. Korjaamisen vetovoimaa ja palveluiden markkinoinnin ammattimaisuutta pitäisi lisätä.

Korjausteollisuuden kehittyminen saattaa vaatia uudenlaisia yhteistyömuotoja toimijoiden, kuten kuntien ja yritysten välillä. Esimerkiksi selkeän korjauskoulutuksen integrointi koulujen askartelutunneille vaatii laajan valikoiman työkaluja ja materiaaleja sekä mahdollisuuksia muuttaa asioita. Vaikka koulujen opettajaresurssit ovat rajalliset, yhteistyö korjausyrittäjien kanssa voisi tarjota enemmän aikaa ja mahdollisuuksia ohjattuun korjausosaamisen harjoitteluun pätevien aikuisten läsnä ollessa. Korjaamiseen liittyvien koulutuspalvelujen tarjoaminen kunnille ja kouluille on yksi keino, jota voitaisiin tutkia keinona tukea korjausala ja päivittää korjausalan koulutusta. Lisäksi yhteistyö rakennusalan tavaratalojen kanssa voi auttaa tarvittavien materiaalien, kuten ylijäämäpuun, hankinnassa. (Korsunova ym. 2021.)

Käytettyjen tuotteiden ja osien osalta korostuu myös toimivista liiketoimintamalleista oppiminen. Erityisesti logistista ketjua tulisi tehostaa ja laajentaa uusien toimintatapojen myötä. Käytettyjen tuotteiden oston ja käytön normalisointia ja niiden saavutettavuuden parantamista tulisi edistää laajasti eri tuotekategorioissa niin yksityisten ja julkisten toimijoiden kuin kolmannen sektorinkin toimesta.

Yhteiskäyttöön liittyvää logistiikkaa tulisi kehittää niin, että se olisi tehokasta ja isossa kuvassa kannattavaa. Tarvetta on uusille liiketoimintamalleille, jotka tekisivät yhteiskäytöstä helppoa sekä myös kaupunkien tai valtion fasilitoimalle yhteiskäytölle esimerkiksi kirjastojen kautta, jolloin palvelujen edullisuus toteutuu, koska tavaroiden lainaamista jo toteutetaan kirjastoissa. Myös yhdistykset ja yhteisöt voisivat fasilitoida tavaroiden jakamista.

Lähteet

- Korsunova, A., Vainio, A., & Heiskanen, E. (2021). Improving repair viability in the circular economy: a multifaceted endeavor. Konferenssijulkaisu: 4th PLATE 2021 Virtual Conference, 26-28 May 2021. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10344/10221>
- Valtioneuvosto (2021). Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalousohjelmasta. Saatavilla: <https://ym.fi/documents/1410903/42733297/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+8.4.2021+kiertotalouden+strategisesta+ohjelmasta.pdf/ae1e0d0-802f-b272-e424-50c9cd1c5f5e/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+8.4.2021+-kiertotalouden+strategisesta+ohjelmasta.pdf?t=1617783970488>
- Ympäristöministeriö (2022). Kiertotalouden strateginen ohjelma. Saatavilla: <https://ym.fi/kiertotalousohjelma>